

Beeldende vorming op de Violenschool

Passend onderwijs

Titel: Heel bijzondere herfstbladeren!	Vakken/Leergebieden: beeldend	Groep: 7/8
Portret van de school: <p>De Violenschool is een openbare school voor basisonderwijs in Hilversum. De school is aangesloten bij de Stichting Primair onderwijs Hilversum 'STIP'. Groep 8 heeft 24 leerlingen. De leerkracht werkt fulltime en is tevens gedragskundige. Ze geeft vanmiddag een les beeldende vorming aan haar groep. In deze groep zitten twee leerlingen met ADHD die enkele uren per week naar de Violengroep gaan om extra vaardigheden te leren zodat ze in de reguliere groep beter kunnen functioneren.</p> <p>De leerkracht geeft minstens twee keer per week een uur les in beeldende vorming. Soms kiezen leerlingen ook nog voor beeldende vorming tijdens andere lessen, bijvoorbeeld bij het werken in de circuitvorm. Als er 's middags aan thema's wordt gewerkt zijn er ook extra uren voor beeldende vorming.</p> <p>De leerkracht werkt niet cursorisch aan doelen. Ze zorgt dat allerlei aspecten en technieken van beeldende vorming aan de orde komen binnen onderwerpen die actueel zijn en/of de belangstelling van leerlingen hebben.</p> <p>Er wordt zowel in het platte vlak als driedimensionaal en met verschillende materialen (bv. hout, metaal, textiel, papier, klei, natuur) gewerkt.</p> <p>Aandacht voor de creatieve en muzikale vorming ziet de school als een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het kind. Voor elk schooljaar zijn de lessen zorgvuldig in een bepaalde volgorde geplaatst. De bedoeling is dat de leerlingen telkens worden aangezet tot de volgende drie activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none">• zelf kunst maken• kijken naar de omgeving en naar beeldend werk• kunst beleven <p>Er is om het schooljaar sprake van een kunst- & cultuurweek. Als het mogelijk is bezoeken de groepen een museum of tentoonstelling. Voor dans en drama worden experts uitgenodigd om schoolvoorstellingen/workshops te verzorgen. Bij de muzikale vorming wordt gewerkt vanuit vaste thema's die in zowel de midden- als de bovenbouw terugkomen. De thema's zijn: toonduur - toonhoogte - instrumenten - vorm - betekenis.</p> <p>In samenwerking met onder andere de muziekschool, Globe centrum voor kunst en cultuur of Majel Lustenhauer worden schoolconcerten en muziekprojecten georganiseerd. Er zijn geen vakleerkrachten in dienst van de Violenschool.</p> <p>De Violenschool biedt leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte een plaats in het reguliere onderwijs. Het zijn leerlingen met bijvoorbeeld gedragsmatige, psychische, fysieke of verstandelijke beperkingen die meestal worden verwezen naar het speciaal onderwijs. De Violenschool heeft hiervoor een concept bedacht: de zogenaamde Violengroep.</p>		

De Violengroep

In het schooljaar 2013-2014 is de Violen school gestart om *Positive Behavior Support* (PBS) in te voeren binnen de school. De leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften worden middels PBS in een groep met interventies voor leerlingen geplaatst. Een aantal leerlingen van deze groep hebben tot 2016 een indicatie voor de zogenaamde Leerling Gebonden Financiering (LGF). Voor deze groep zijn de extra ondersteuning en interventies in de klas onvoldoende. Voor deze leerlingen is een individuele, intensievere aanpak met een individueel gericht handelingsplan wenselijk. Hierbij is de medewerking van ouders erg belangrijk.

Tot nu toe werden deze leerlingen ondersteund in de zogenoemde Hulpklas. Met het oog op het verdwijnen van de LGF en de daarvoor in de plaats komende ondersteuningsarrangementen, start de Violen school 'de Violengroep', een groep voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.

Net zoals nu het geval is blijft het de bedoeling dat deze leerlingen in hun eigen groep blijven functioneren. Om dat te bewerkstelligen hebben zij echter regelmatig preventieve ondersteuning nodig. Die is erop gericht om de leerling optimaal te laten profiteren van het onderwijsaanbod in de groep en om mogelijke escalatie van gedrag te voorkomen. De ervaringen met deze Hulpklas zijn positief. De leerlingen leren bijvoorbeeld zelf te herkennen wanneer zij een time-out nodig hebben. Ook leren ze aan te geven wat zij nodig hebben om rustig te kunnen werken en vinden ze ondersteuning en herkenning bij elkaar.

De extra begeleiding die buiten de groep kan plaatsvinden op sociaal-emotioneel gebied (gedrag) en/of cognitief (leerstof-ondersteuning) gebied komt tegemoet aan de speciale onderwijsbehoeften van deze leerlingen. Aan deze onderwijsbehoeften kan de groepsleerkracht in een klassensituatie niet altijd aandacht schenken door gebrek aan tijd of kennis over het omgaan met het gedrag. Zowel groepsleerkrachten als leerlingen en hun ouders ervaren de Hulpklas als een waardevolle ondersteuning. De leerling is vaak beter in staat om het onderwijs in de groep te volgen of om het eigen gedrag te reguleren. Het welbevinden en zelfvertrouwen van de leerling groeit en in sommige gevallen is een duidelijke groei te zien bij de resultaten op de cognitieve vakgebieden. Door het intensieve contact tussen de groepsleerkracht en de Hulpklasleerkracht kan hulp aan de leerling vaak snel uitgevoerd worden en kan hulp op maat geboden worden. Ook vindt er uitwisseling van kennis en ervaringen plaats die direct ten goede komt aan het onderwijs in de groep.

In het beleidsplan van de Violengroep staat beschreven waaraan het onderwijs aan leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, de leerkracht van de Violengroep, de eigen groepsleerkracht en de ouders moeten voldoen. De IB-er, midden- en bovenbouw, draagt de verantwoordelijkheid voor controle op uitvoering van beleid en jaarplanning en is supervisor van de leerkracht van de Violengroep. De twee leerlingen, die in dit lesvoorbeeld besproken worden, maken deel uit van groep 8 en zitten in de Hulpklas.

Inleiding:

De leerkracht geeft een les beeldende vorming waarin ze de leerlingen laat kijken naar herfstbladeren: de kleuren, vormen, de verschillende groottes, de nerven. Ze vindt de les succesvol als ze de volgende doelen halen.

De leerlingen:

- tekenen aan de hand van een voorbeeld/realistisch;
- tekenen met patroon en versiering;
- maken van een compositie/verdeling;
- gebruiken eigen creativiteit/fantasie.

De leerkracht heeft een bepaald idee in haar hoofd hoe het resultaat wordt, maar ze vindt het ook belangrijk dat de leerlingen zelf keuzes maken voor bepaalde bladeren en voor de vormgeving van de versiering, de kleuren, enzovoort. De leerlingen hebben de opdracht gekregen om bladeren te zoeken en mee te nemen.

Beschrijving betekenisvolle opdracht:

Het is herfst. De leerlingen vinden het leuk om met hun voeten door de bladeren te lopen. Ze hebben een biologies les gehad over bladeren en bomen. Daarbij hebben ze bomen uit verschillende werelddelen bekeken. Deze les sluit aan bij hun interesse voor een aantal van die bomen. De leerlingen hebben laten zien dat ze het interessant vinden om al die verschillende bladeren te ontdekken.

Omschrijving les/project:

De leerlingen uit groep 8 laten hun meegebrachte bladeren zien die ze hebben verzameld. De leerkracht legt uit wat het doel van de les is. Ze gaan kijken naar de verschillende vormen van bladeren, ze gaan ze (na)tekenen en op een speciale manier versieren. De vorm en de getekende versiering van de bladeren mogen de leerlingen zelf bedenken.

Beginsituatie:

Beginsituatie beeldaspecten en materialen/technieken

De leerlingen houden van realistisch werken en stellen hoge eisen aan het resultaat. Leerlingen van groep 8 willen dat het lijkt en er goed uit ziet. Deze opdracht sluit hierop aan. Ze tekenen bladeren na en versieren deze tussen de lijnen van de nerven van het blad. Dat versieringselement doet recht aan hun behoefte om iets mooi te maken. Leerlingen kunnen ideeën opdoen bij elkaar, via internet, vanuit hun vorige lessen. De leerlingen die geheel vrij willen vormgeven mogen dat ook doen. De meeste leerlingen kiezen voor een realistische vorm met zelfbedachte versieringen.

Beginsituatie ruimte:

De leerlingen hebben ervaringen met ruimtelijke begrippen als kleiner, groter, vertakkingen naar links en rechts, onder, boven.

Beginsituatie vorm:

De leerlingen kennen begrippen als langwerpig, rond, ovaal, wijd uit een lopend, gespreid, een gebogen lijn, hoofdlijnen en zijlijnen, open, dicht.

Beginsituatie materiaal/techniek:

De leerlingen tekenen met potlood op papier (A4-formaat): de buitenvorm en vervolgens de nerven van het blad. De lijnen worden overgetrokken met zwarte viltstift. De versieringen worden ook aangebracht met zwarte stift. De leerlingen hebben ervaringen opgedaan met het werken met potlood en stiften. Ze hebben al eerder vormen getekend en versierd, maar niet binnen deze context en niet binnen deze vormen.

Beginsituatie competenties

De leerlingen hebben weinig ervaring met reflecteren en het onderzoeken van keuzemogelijkheden, zoals het experimenteren met materialen. Meestal krijgen de leerlingen een voorbeeld waarmee ze aan de slag gaan.

Competenties & Fasen van het creatieve proces

Beschrijving oriënteren (inclusief reflecteren):

De leerlingen zitten in groepjes van vier aan hun eigen tafeltje. Ze praten over het vallen van de bladeren in de herfst.

Ze bekijken elkaars bladeren en beschrijven de vormen en de kleuren die deze bladeren hebben.

Een aantal leerlingen wordt gevraagd naar de naam van de bomen waaruit deze bladeren zijn gevallen. Dit refereert aan de biologielees die ze hebben gehad. De leerlingen die geen bladeren bij zich hebben, mogen bij de andere leerlingen kijken. De leerkracht vraagt ook om de bladeren te delen. De leerlingen voelen, kijken, stapelen, spreiden de bladeren uit. Ze zijn verbaasd over zoveel verschillende vormen.

Formuleren van de opdracht:

De juf geeft aan dat de leerlingen de vormen van de bladeren gaan gebruiken om een ontwerp te maken waarbij de bladeren worden opgevuld met vormpjes, figuurtjes. Hierbij gaat ze over naar de instructie.

Instructie over de werkwijze:

De leerkracht verduidelijkt de opdracht. Ze zegt dat de leerlingen zelf bladeren mogen kiezen en natekenen met potlood op een blad wit papier. Ze mogen de bladeren niet overtrekken. Vervolgens moeten zij de nerven tekenen met een dubbele lijn, zodat de open vlakken daarna duidelijk zijn. Ze laat even een voorbeeld zien omdat het anders onduidelijk wordt. Daarna trekken de leerlingen de lijnen over met zwarte viltstift en gaan ze de open vlakken met vormpjes versieren. Ze bespreekt welke vormpjes dat kunnen zijn. Er worden veel voorbeelden door de leerlingen genoemd. Ze luisteren naar elkaars voorbeelden, associëren en komen met nieuwe ideeën. De juf herhaalt steeds wat er bedacht en uitgesproken wordt, zodat iedereen dezelfde kennis heeft. Ze benadrukt steeds dat leerlingen ook zelf bladvormen mogen bedenken. Deze werkwijze heeft nauwelijks navolging. De meeste leerlingen gebruiken de bladeren die ze hebben meegenomen als voorbeeld of zoeken bijzondere bladeren op internet. De juf biedt de groep kans om vragen te stellen en alvast wat ideeën te ventileren voor ze aan de slag gaan. De leerlingen reageren aanvankelijk niet zo enthousiast, maar wanneer ze een voorbeeld zien, is die tegenstand weg omdat ze het effect zien van zwart-witte pentekeningen.

Fase onderzoeken en uitvoeren (inclusief reflecteren):

De fases onderzoeken en uitvoeren lopen door elkaar. Sommige leerlingen gaan direct aan de slag met hun eigen bladeren. Ze kijken naar de vorm en tekenen deze na, een enkele leerling maakt een eigen vorm. Soms hebben ze het blad in de ene hand en kijken zorgvuldig, schetsen vervolgens en kijken weer naar het blad. Andere leerlingen bekijken de bladeren, lopen naar andere leerlingen om te kijken of gaan op het internet voor inspiratie. Veel leerlingen gummen voortdurend lijntjes uit omdat ze niet goed aansluiten, te groot of te klein zijn. Een enkeling wordt gecorrigeerd als hij zijn blad op het papier legt en wil gaan natrekken.

Eén van de leerlingen is erg onzeker. Hij vraagt of hij, bij uitzondering, een blad mag natrekken omdat hij het zo moeilijk vindt. Deze leerling heeft extra ondersteuning nodig om gemotiveerd te blijven en daarom vindt de leerkracht het goed dat hij het blad gaat natrekken. Een van de andere leerlingen, met de diagnose ADHD, is erg onzeker en nerveus. Hij tekent een klein blaadje en is niet tevreden hierover. Hij heeft geen bladeren meegenomen van thuis en gaat naar vormen zoeken op internet. Hij vindt het moeilijk om te kiezen en zoekt geruime tijd. Dan besluit hij. Hij ziet een uil die uit verschillende bladeren is samengesteld. Dat boeit hem en hij besluit deze uil te gaan tekenen. Deze leerling gaat vaker wat meer zijn eigen gang. Hij werkt geconcentreerd en is geïnteresseerd. Daarom mag hij zelf invulling geven. De leerkracht stimuleert hem en geeft hem feedback op wat hij doet. Hierdoor zet hij zich niet af tegen de opdracht en kan hij binnen de eisen die de leerkracht aan hem stelt toch voldoende meedoen en werken aan zijn ontwikkeling.

De andere leerling met ADHD heeft ook geen bladeren meegenomen. Hij heeft een zwakke fijne motoriek en schijnt onder andere om die reden niet van knutselen en tekenen te houden. Toch is hij heel precies en is niet snel tevreden. Hij tekent allemaal verschillende bladvormen, heel nauwkeurig. Hij werkt langer en geconcentreerder dan verwacht door de leerkracht.

De juf loopt rond en geeft feedback. Ze gebruikt het leerplankader nog niet ter ondersteuning van haar onderwijs en gaat nog niet bewust om met de fasen van het creatieve

proces. Ze vraagt de leerlingen wat ze ervaren, wat hun plannen zijn en stimuleert met complimenten en adviezen. Soms vindt ze de verwerking wat weinig. Leerlingen tekenen af en toe twee à drie bladeren. In die gevallen vraagt ze om meer bladeren te schetsen.

De opdracht biedt door het gebruik van bestaande bladeren, het gebruik van het materiaal en de kleur weinig plek voor uitgebreid onderzoek en experiment. De leerlingen maken nauwelijks gebruik van eigen vormen. Een enkele leerling laat zich inspireren door andere vormen, bijvoorbeeld de klavervorm op een speelkaart en het voorbeeld van internet dat samengesteld is met verschillende bladeren tot een herkenbare uil. De verbeelding krijgt nu vooral een kans met het ontwerpen van de vormpjes tussen de nerven.

Fase evalueren (inclusief reflecteren):

De meeste leerlingen zijn nog niet klaar en gaan in een volgende les verder. Tijdens de evaluatie bespreekt de leerkracht een aantal tekeningen. Sommige leerlingen zijn al begonnen met het herfstblad van figuurtjes te voorzien. Andere leerlingen hebben alleen de bladeren getekend. De leerlingen beoordelen voornamelijk werk van de leerlingen in hun tafelgroepje. De andere leerlingen horen wat er gezegd wordt maar zien niet de tekeningen erbij.

De juf vraagt af en toe waarom iemand iets mooi vindt.

Volgens de leerkracht kennen de leerlingen elkaars zwakke punten maar ze reageren voornamelijk positief, door iets aardigs te zeggen over andermans werk of door te helpen en niet om te plagen of af te vallen. Het programma en de praktijk van de lessen sociaal-emotionele ontwikkeling werken hier zichtbaar door. Ook door het circuitmodel dat de school hanteert is er meer ruimte voor keuzes, tempoverschillen, verschillen in ontwikkeling en wordt er minder competitief gewerkt. Volgens de leerkracht

weten de leerlingen van elkaar waar ze goed en zwak in zijn. De leerlingen gaan daarbij op een prettige manier met elkaar om. Dat de twee leerlingen met ADHD af en toe extra ondersteuning nodig hebben in de 'Violengroep', is inmiddels heel gewoon voor de andere leerlingen.

Leerdoelen:

De leerkracht heeft voor het eerst kennism gemaakt met het leerplankader. De les is niet vanuit dit leerplankader ontworpen. De juf heeft al wel meer aandacht besteed aan de oriëntatiefase (dan dat ze voorheen deed) en ziet hierin een duidelijke meerwaarde.

Het succes zit vooral in het enthousiasme van de leerlingen om al pratend vooraf na te denken over wat ze gaan doen en hoe zich beter kunnen oriënteren op de opdracht.

In deze les is gewerkt aan de volgende competenties de leerlijnen uit de leerlijn beeldend (groep 7-8):

Competenties fase oriënteren (inclusief reflecteren):

- De leerling kan zich binnen de context van een betekenisvol thema of onderwerp openstellen voor beeldende vormgeving en beeldende kunst (autonoom en toegepast en waar relevant in samenhang met andere kunst disciplines).
- De leerling kan de eigen betekenisgeving aan beeldende vormgeving en beeldende kunst spiegelen aan die van anderen en daarbij openstaan voor andere ideeën.
- De leerling kan in een beeldbeschouwingsgesprek betekenis, beeldaspecten en materialen en technieken met elkaar in verband brengen en verschillende mogelijke betekenissen tegen elkaar afwegen.

Competenties onderzoeken (inclusief reflecteren):

- De leerling kan zelfstandig bronnenonderzoek doen en aspecten van wereldoriëntatie (waaronder cultureel erfgoed) en beeldende vormgeving en beeldende kunst gebruiken als inspiratiebron voor eigen beeldend werk.
- De leerling kan experimenteren met de samenhang tussen onderwerp, beeldaspecten en materialen en technieken ([suggesties voor vakinhouden beeldend](#)) en verschillende mogelijkheden uitproberen.
- De leerling kan zelfstandig onderzoeken op welke manier hij de beeldende opdracht kan uitvoeren en een uitvoeringsplan maken, individueel of samen met anderen. Hij kan daarbij rekening houden met de criteria van de gegeven opdracht en zijn eigen criteria.

Competenties uitvoeren (inclusief reflecteren):

- De leerling kan (individueel of in een groep) zijn plannen uitvoeren en gebruik maken van zijn kennis van beeldaspecten en materialen en technieken en ideeën uit de onderzoeksfase om de betekenis en zeggingskracht van zijn werk zo groot mogelijk te maken.
- De leerling kan tijdens het vormgevingsproces rekening houden met de gegeven en eigen criteria (individueel of als groep).

Competenties evalueren (inclusief reflecteren):

- De leerling kan vertellen over het verloop van het werkproces en zijn werk vergelijken met de criteria van de opdracht en zijn eigen criteria (individueel en als groep) en daarbij aangeven wat een mogelijke vervolgoopdracht zou kunnen zijn.
- De leerling kan zijn waardering beargumenteren en maakt daarbij gebruik zijn kennis en inzicht in de beeldende vakdisciplines.

Presentatievorm:

tekening

Groepsvorm:

individueel

Urenbesteding:

2 x 60 min.

Omgaan met verschillen:

In groep 8 zitten twee leerlingen met ADHD, die extra ondersteuning krijgen in de Violengroep. Deze groep bestaat niet als fysieke groep, maar biedt in een apart lokaal ruimte en expertise voor leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte. De vraag om extra ondersteuning kan divers zijn. Het doel van deze groep is om leerlingen van de Violen school zo veel mogelijk vaardigheden te leren zodat ze op school kunnen functioneren. De school wil, als het enigszins kan, voorkomen dat deze leerlingen naar het speciale onderwijs te sturen.

Hoe gaat de leerkracht om met de verschillende onderwijsbehoeftes van haar leerlingen?

Het valt op dat de leerlingen van groep 8 in deze les elkaars verschillen accepteren en elkaar helpen met zoeken naar het verwerken van de opdracht. De leerkracht geeft aan dat ze niet meer zo veel aanpassingen hoeft te maken voor de leerlingen met ADHD. Deze leerlingen, die weliswaar een speciale ondersteuning behoeven, hebben vooral in het begin van de opdracht extra stimulering en aanwijzingen nodig. De leerkracht geeft ze iets meer ruimte voor de invulling en uitvoering van hun opdracht. Soms vraagt dat extra tijd en aandacht, maar meestal verloopt dat redelijk goed. Deze leerlingen oefenen sociale vaardigheden in de Violengroep om beter te leren omgaan met anderen en zichzelf.

Beide leerlingen en ook sommige andere leerlingen hebben geen bladeren bij zich. De leerlingen delen heel gemakkelijk hun materialen. Beide leerlingen hebben startproblemen. Deels vanuit hun moeite met planning, voortkomend uit ADHD en deels omdat ze weinig enthousiast zijn. Dat laatste heeft vermoedelijk te maken met faalangst. Leerlingen met ADHD kunnen soms faalangstig zijn. De leerkracht vertelt dat ze erg onzeker zijn. Iedereen start, maar één van de twee faalangstige jongens blijft minutenlang hangen en draaien op zijn stoel. Ze laat beide leerlingen in hun waarde door ze tijd te geven, te adviseren, ruimte te geven om ideeën op te doen via internet. Het valt op dat ook andere leerlingen internet gaan inzetten om op ideeën voor bladvormen te vinden. De leerkracht wil met een positieve insteek de leerlingen stimuleren om hun best te doen en plezier in de opdracht te krijgen. Soms hanteert ze daarbij, voor de leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte, andere eisen. De leerlingen zijn actief in de les. Beiden zijn bij de evaluatie niet erg tevreden. Het komt misschien voort uit de faalangst (vooraf al zeggen dat je het niks vindt, behoed je voor kritiek). De juf geeft aan dat ze het juist erg goed vindt wat deze leerling bedacht heeft.

Overige informatie:

Violenschool
Violenstraat 3
1214CJ Hilverum
Directeur: Y. Sneekes
Contactpersoon:
S. Daphne Buijsrogge-Ruijs is intern begeleider van groep 4 t/m 8
A. Keetelaar, leerkracht van groep 8 en tevens gedragskundige.

De Violenschool heeft ongeveer 400 leerlingen verdeeld over 16 groepen. Ook heeft de school een internationale afdeling, de International Primary School, kortweg de IPS.

Circuitmodel in de onder- midden- en bovenbouw

Vanaf groep 3 maakt de Violenschool naast de methodische aanpak van technisch lezen, rekenen en schrijven en de basisontwikkeling gebruik van het circuitmodel; een onderwijsmodel dat de school zelf heeft ontwikkeld en ingevoerd.

Dit model, waarbinnen de leerlingen zelf de keuze maken in welke hoek zij willen werken, is min of meer gebaseerd op het onderwijs in de kleutergroepen waar al sinds jaar en dag in hoeken wordt gewerkt. De leerlingen kunnen in deze hoeken op verschillende manieren zelfstandig en/ of in samenwerking met andere leerlingen de leerstof verwerken.

Voor verder informatie:

<http://www.violenschool.nl/>

<http://www.scholenopdekaart.nl/basisscholen/10378/Violenschool>

of volg op Twitter:

[@violenhilversum](https://twitter.com/violenhilversum)

[@violengroep](https://twitter.com/violengroep)

[@Violenplusklas](https://twitter.com/Violenplusklas)

